

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут післядипломної освіти
Кафедра економіки природокористування

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **Характеристика особливостей екзотичного туризму**
в сучасних умовах

Виконав студент групи Е-5т
спеціальності 101 «Екологія»
Гулєв Аладдін Вугар огли

Керівник старший викладач
Плетос Світлана Володимирівна

Консультант к.екон.наук, доц.
Арестов Сергій Вікторович
Рецензент к.екон.наук, доц.
Колонтай Світлана Миколаївна

Одеса 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Інститут післядипломної освіти _____

Кафедра Економіки природокористування _____

Спеціальність 101 «Екологія»

(шифр і назва)

Освітня програма «Організація еколого-туристичної діяльності»

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки
природокористування

_____ Губанова О.Р.

“2” березня 2022року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

студенту _____ Гулієву Аладдін Вугар огли _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Характеристика особливостей екзотичного туризму в сучасних умовах

Керівник роботи Плетос Світлана Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ОДЕКУ від «23» березня 2022 року № 31-С

2. Строк подання студентом роботи 03.06.2022 року

3. Вихідні дані до роботи: матеріали періодичних видань, монографій, нормативно-правові акти, статті фахових збірників наукових робіт, статистична інформація, матеріали сайтів Інтернет-мережі

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1 Теоретико-методичні засади екзотичного туризму як особливого виду подорожі

2.Сучасний стан та перспективи розвитку екзотичного туризму в світі

3.Проблеми та перспективи розвитку екзотичного туризму в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

1.Розробка екзотичного туру “Екзотика по українськи”.

2. Програма екзотичного туру по Україні.

3.Собівартість туру “Екзотика по українськи”.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Арестов Сергій Вікторович, к.е.н., доц.,		
Розділ 2	Арестов Сергій Вікторович, к.е.н., доц.,		
Розділ 3	Арестов Сергій Вікторович, к.е.н., доц.,		

7. Дата видачі завдання _____ 2 березня 2022 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, написання вступу.	02.03.22-07.03.22	80	Добре
2.	Написання першого розділу.	08.03.22-14.03.22	80	Добре
3.	Написання другого розділу.	15.03.22-20.03.22	80	Добре
4	Узагальнення результатів до першого і другого розділу	12.05.22-15.05.22	80	Добре
5.	Рубіжна атестація.	16.05.22-20.05.22	80	Добре
6.	Написання третього розділу.	21.05.22-28.05.22	-	
7.	Узагальнення отриманих результатів. Оформлення електронної версії роботи. Перевірка на наявність плагіату.	29.06.22-03.06.22	-	
8.	Перевірка роботи науковим керівником, надання відгуку, складення протоколу та висновку керівника, підпис авторського договору	04.06.22-09.06.22		
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		80,0	-

Студент _____ Гулієв А.В. огли

Керівник роботи _____ Плетос С.В. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему: «Характеристика особливостей екзотичного туризму в сучасних умовах»

Гулієв Аладдін Вугар огли

Актуальність теми. Екзотичний туризм є одним із найперспективніших видів туризму серед усіх інших, тому що цей вид туризму приваблює до себе все більше туристів, що надають перевагу активному відпочинку, який передбачає подолання труднощів та небезпек під час туристичного маршруту. Ця робота покаже, які саме екзотичні тури популярні в цей час, що вабить людей саме в ці райони, чого треба стерегтися під час таких турів, яка історія розвитку цього вигляду туризму.

Метою роботи є визначення поняття та характеристика особливостей екзотичного туризму в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є сучасні тенденції розвитку екзотичного туризму у світі та характеристика основних видів, які активно розвиваються в Україні.

Предметом дослідження є екзотичний туризм, його види, переваги та недоліки в сучасних умовах.

Структура і обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг тексту бакалаврської кваліфікаційної роботи – 63 сторінки, таблиць – 2, рисунків – 11.

Ключові слова: екзотичний туризм; джайлоо-туризм; екстремальний туризм; сафарі тур; космічний туризм; екзотика по українськи.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ПОДОРОЖІ	8
1.1 Сутність та історія екзотичного туризму	8
1.2 Характеристика видів екзотичного туризму	11
1.3 Джайлоо-туризм: подорож у далеке минуле	18
2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ	21
2.1 Географія екзотичного туризму в світі	21
2.2 Екзотичні види екстремального туризму	33
2.3 Переваги та недоліки відпочинку в екзотичних країнах	42
3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	47
3.1 Сучасний стан та перспективи розвитку екзотичного туризму в Україні	47
3.2 Напрямки розвитку екзотичного екстремального туризму в Україні	48
3.3 Розробка екзотичного туру “Екзотика по українськи”	55
ВИСНОВКИ	59
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

На міжнародному ринку туристичних послуг чітко простежується тенденція щодо стрімкого розвитку популярності активних видів відпочинку, зокрема екзотичного.

Екзотичний туризм є одним із найперспективніших видів туризму серед усіх інших, тому що цей вид туризму приваблює до себе все більше туристів, що надають перевагу активному відпочинку, який передбачає подолання труднощів та небезпек під час туристичного маршруту.

На сучасному туристичному ринку екстремальний туризм користується неабияким попитом, оскільки для свого розвитку він не потребує значних фінансових вливань та дає змогу з року в рік збільшувати пакети турів, що пропонують туристичні фірми своїм клієнтам. Найбільшою популярністю користуються окремі види екзотичного туризму, які відомі серед вузького кола екстремалів – «космічний туризм», «сафарі тур», «джайлоо-туризм» тощо. Слід зазначити, що останнім часом виникають туристичні фірми, котрі спеціалізуються винятково на екзотичних та екстремальних видах відпочинку.

Екзотичний туризм пов'язаний з відвіданням екзотичних природних місцевостей та місць проживання народностей з нетиповою для туриста культурою та побутом;

XXI повік, - це вік, коли людина стала, як ніколи раніше, приділяти більшу увагу собі і своєму відпочинку. Для багатьох людей зараз на першому місці стоїть кар'єра, а кар'єра передбачає віддачу великої кількості часу на роботу. Часу на відпочинок для кар'єриста, передбачимо, щотижневий (weekend), майже немає. Лише б відпочити в колі сім'ї або з друзями де-небудь посидіти. Це, по-перше. По-друге, в будь-якому випадку для підтримки організму потрібен відпочинок. По-третє, чоловік багато працює, значить, заробляє гроші. Якщо це все скласти, то виходить, що багато які люди без відпочинку працюють протягом всього року,

потім природно йдуть у відпуск. Куди ж вони будуть тратити зароблені гроші під час відпуску? Звісно на туристичну поїздку, щоб повністю відновити свої сили, змінити обстановку, що приїлася і вже потім знов повернутися до роботи щасливими, з новими враженнями і емоціями.

Відвідування екзотичних місць, вулканів, островів, водоспадів і інш. Звичайно це нестандартний тур в екзотичні і екологічно чисті природні резервації, пов'язаний з незвичайними подорожами, нетрадиційними транспортними засобами. У окремих випадках такий тур пов'язаний з ризиком і серйозними фізичними навантаженнями, що вимагає сміливості і умінь. Чому люди прагнуть відвідати екзотичні країни, якщо вони зберігають в собі стільки небезпек? Екзотичний відпочинок тим і привабливий, що він в чомусь небезпечний, в чомусь нестандартний, а саме головне, що він ще не торкнеться туристичними розробками. Ось, таким чином, людина отримує необмежену свободу пересування і дій. Звісно, мінімальні умови і зручності. Але багато чим саме це і потрібне.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо організації екзотичних турів, які популярні нині, що манить людей саме в ці райони, чого треба остерігатися під час таких турів, якими є пріоритетні напрямки розвитку екзотичного туризму у світі та Україні.

Об'єктом дослідження є сучасні тенденції розвитку екзотичного туризму у світі та характеристика основних видів, які активно розвиваються в Україні.

Предметом дослідження є екзотичний туризм, його види, переваги та недоліки в сучасних умовах.

Матеріали дослідження. Інформаційну базу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців з проблем та перспектив розвитку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань проведено аналіз літературних джерел, статистичних даних, використано загальнонаукові методи.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ПОДОРОЖІ

1.1 Сутність та історія екзотичного туризму

«Краще один раз побачити, ніж сто раз почути»

На нашій планеті є багато чого цікавого і незвичайного, що захочеться подивитися туристам, що відправляються в екзотичну турпоездку. Є з чого вибирати. Все залежить від смаків і бажань самого клієнта. Екзотичні країни асоціюються з пальмами, мавпами, верблюдами і слонами, теплим кліматом, ласкавим блакитним морем, чудними східними базарами, великою кількістю фруктів і кольорів. Екзотика не може бути постійною для мандрівника і властива для короткочасного відвідування екзотичної місцевості, оскільки постійне мешкання або тривале знаходження в ній вже створює звичку і екзотика позбавляється своєї загадкової незвіданої чарівності.

Чим же приваблює туристів екзотичний відпочинок? Надзвичайної краси природа, незабутній дайвінг, стрімкі річки та водоспади, дивовижні гірські масиви – все це можна знайти, занурившись у світ екзотики... Нікого не залишать байдужим смарагдові, морські хвилі, білий, пляжний пісок. Екзотичний відпочинок познайомить туристів із багатими місцевими традиціями, культурою. Екзотичний відпочинок – це ще й атмосфера веселощів, карнавалів, нічних розваг, запальних клубів.

Екзотика (від грецького «exotikos» – чужий, іноземний) – надзвичайні особливості (природи, звичаїв, мистецтва) віддалених країн.

До екзотики можна віднести як африканські пам'ятки, так і різноманітні тропічні пляжі (наприклад, узбережжя Таїланду) та місця із незвичайною рослинністю. Але в першу чергу туристів приваблює клімат. Екзотичний

відпочинок сприяє релаксації, збільшенню життєвої енергії та покращення настрою.

На справжньому етапі динамічного розвитку туризму досить яскраво і чітко виявляється високоплатежний споживчий попит на туризм, який можна визначити як екзотичний.

Екзотичний туризм не має видових відмінностей, крім особливостей власне дестинації (країни, регіону) відвідування, які і за рахунок ряду характеристик атрибутів власне природних, расових, культурних можна віднести до екзотики. Саме поняття «екзотика» - вельми суб'єктивна і залежить від індивідуальних ознак (від загального рівня знань і інтелекту самого туриста, регіону і середі його мешкання, його релігії і віровань).

Екзотичний туризм, це передусім видовище, унікальне по своїх ознаках, в загальному випадку що генерує позитивні емоції. Екзотика не може бути постійною для мандрівника і властива для короткочасного відвідування екзотичної дестинації, бо постійне мешкання або тривале знаходження в ній вже створює звичку і екзотика позбавляється своєї загадкової незвіданої чарівності.

Поняття екзотики і екзотичного туризму історично властиве народам, що населяють країни північної півкулі, де і розташовані основні масиви континентальних територій суші, використовується, швидше усього, в європейському регіоні, і застосовується до ареалу понятійних груп, що описують явища і предмети, що мають місце, передусім в територіально інших регіонах, а саме в південних і східних, віддалених і недоступних в колишні часи і що відвідуються тільки цілеспрямовано для відпочинку і ознайомлення з культурою. Екзотичний туризм передусім пов'язаний з перебуванням в незвичайному, не звичному для життя регіоні (місці) і характеризується саме по цьому параметру, тому до екзотичного туризму так само відносяться новітні сучасні види космічного туризму, підводного, подорожі до місць катастроф (вимерлі міста), незвичайних своєю новизною, рідкістю, ексклюзивністю. Сюди так само можна

віднести відвідування первісних племен, джунглів, печер, що захоплюють своєю неординарністю природних об'єктів, відвідування Північного і Південного полюсів і тощо, уже тут меж фантазії по істині немає.

Томас Кук є основоположником туризму взагалі, в тому числі і екзотичного. Саме завдяки йому екзотичні тури стали популярними і що приносять великий дохід від цієї діяльності.

Взагалі, екзотичний туризм переплітається з пригодницьким, останній так само пов'язаний з перебуванням туристів в привабливому для них місці, але і їх заняття є незвичайним видом діяльності (полювання на ведмедів в Сибірі, ловля лосося на Камчатці, пошуки піратських скарбів в Карібському морі тощо).

У поняття екзотичного туризму входить багатозначне поняття екзотики, туризм являє собою розважальний, основною метою подорожі є ознайомлення з різними аспектами культури, цивілізації, релігії, природи в іншій країні, (подорож для подорожі), туризм не має на увазі оздоровчих, спортивних, ділових, наукових, етнічних, ностальгійних і інакших цілей крім отримання задоволення і пізнавальних цілей (екскурсійний туризм), цим він координально відрізняється від інших видів туризму, стоїть особняком і є привілеєм спроможної частини населення.

Поняття «екзотика» історично властиве народам, що населяють країни північної півкулі, де клімат більш суворий, ніж у південних та східних країнах [2].

Розвиток екзотичного сегменту туризму можливий за наявності двох чинників – унікальних природних або антропогенних умов та людей, яким подобається ризик, неможливість передбачити ситуацію, екстремальні моменти. До природних умов можемо віднести пустелі, непрохідні джунгли, лабіринти диких, не пристосованих для багатолюдних відвідувань, печер, тощо. Це можуть бути подорожі на екзотичних видах транспорту: повітряних кулях, дельтапланах,

підводні мандрівки, кінні подорожі верхом та ін. Саме цей сегмент туризму доцільно називати пригодницьким, а окремі його види навіть екстремальним [1].

Одним із перших сегментів в екзотичному туризмі була організація сафарі в Африці. За останні 10 років вітчизняні мисливці об'їздили всю Африку в пошуках здобичі. Дорогоцінними трофеями мисливців стають леви, слони, леопарди, буйволи, носороги. Основним напрямом сафарі є Південна Африканська Республіка (ПАР). За участь кожен мисливець заплатить 12-15 тисяч доларів. А у Росії популярне полювання на ведмедів на Камчатці та Алтаї.

Останнім часом розвивається так званий глибокий екзотичний туризм – це подорожі-експедиції, маршрути яких проходять через «не відвідані» туристами місця. Мета поїздки – побачити не всю країну, а її окремі куточки, поглянути на них з точки зору історії, природи, психології. Супроводжувати туристів в турі буде професійний мандрівник, який не раз бував там й знає те, що не розповість навіть місцевий гід. У цьому і полягає унікальність подорожі. Наприклад, такі поїздки організують у країнах Південної Америки, Полінезії та Африки [3].

1.2 Характеристика видів екзотичного туризму

Із розвитком технологій та появою нових потреб у мандрівників останнім часом з'явилися екзотичні види. Хоча вони не дуже популярні та відомі, а інколи навіть і не по кишені пересічному жителю, але все ж про них варто згадати. До екзотичних видів можна віднести: космічний туризм, кайтсерфінг, джайлоо туризм, відпочинок на Північному та Південному полюсі тощо. Види екзотичного туризму представлені в (таб.1.1) та на (рис.1.1).

Загалом екзотичний туризм поділяють на такі види: пригодницькі подорожі – відвідання екзотичних місць, вулканів, островів, водоспадів тощо. Зазвичай це нестандартний тур в екзотичні та екологічно чисті природні резервації, пов'язані із незвичними візитами, нетрадиційними транспортними

засобами та ризиками для життя. У окремих випадках такі тури пов'язані з ризиком та серйозними фізичними навантаженнями, вимагають сміливості та умінь, наприклад, сплав по бурхливій річці Колорадо на надувних човнах, подорож Кольським півостровом взимку на собачих упряжках, сходження на Кіліманджаро чи Ельбрус.

Таблиця 1.1

Види екстремального екзотичного туризму (розроблено авторами на основі [7])

ПІДВИД	ХАРАКТЕРИСТИКА	ПОПУЛЯРНІ НАПРЯМИ
Космічний	польоти в космос або на навколоземну орбітув розважальних чи науково-дослідних цілях	-
Джайлоо-туризм	один з нових видів туризму, що влаштовується в населені корінними народами у важкодоступні місця, які віддалені від сучасних цивілізаційних благ	Африка, джунглі Амазонки, тундри Сибіру і Північної Америки, степ Азії
Чорний туризм	різновид туризму, пов'язаний з відвідуванням місць і пам'яток, історично пов'язаних зі смертю і трагедією	Табори смерті у Польщі, Тауер, в'язниця Алькатрас
Атомний туризм	відносно новий вид туризму, в якому люди хочуть поласкотати собі нерви в місцях, раніше сильно забруднених радіацією	Фукусіма 1 (Японія), Чорнобиль (Україна) тощо
Кайтсерфінг	катання по воді на кайті	США, Філіппіни
Агротуризм	різновид туризму, пов'язаний з відвідуванням місць агрооселі	Франція, Італія і Іспанія
Військовий туризм	найпростіший і найдешевший вид туризму, доступний починаючому «військовому туристу» - це бойові стрільби	полігони, що належать військовим частинам будь якої країни (США,

		Японія, Україна) тощо
Тури на виживання	це один із найбільш небезпечних видів екстремального туризму в джунглі, тропіки тощо	Індонезії, Таїланді, Еквадорі, Намібії тощо

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

Рис.1.1 Види екзотичного туризму

Тури з метою пошуку кладів – пригодницькі, розважального характеру подорожі, із можливістю пошуку коштовного каміння. На островах Індійського океану пропонують туристам лопату та карту з приблизним місцем розташування закопаної казкової скриньки – такий різновид занять входить до переліку острівних розваг для туристів.

Секс-тур, головною метою якого є участь у розвагах сексуального характеру.

Круїзи до Антарктики та Арктики – можливість побувати у екстремальних умовах та оцінити екзотичних тварин. До того ж Північний й Південний полюси найбільш екологічно чисті місця Землі.

Космічний туризм - самий дорогий і, мабуть, самий екзотичний вигляд екстремального туризму - подорож на орбіту Землі. Поки космічних туристів можна перерахувати по пальцях - це американський мільйонер Деніс Тіто і громадянин ПАР Марк Шаттлворт. Першому тижневе перебування на Міжнародній космічній станції обійшлося в \$12 млн. дол., другому - в \$14 млн.дол. Пізніше до старту на МКС готувався соліст групи N'Sync Ленс Басс, але через не достаток в фінансуванні його старт не відбувся. Проте, в "Росавіакосмосе" затверджують, що в майбутньому зможуть знизити вартість турів і із задоволенням приймуть заявки на космічну подорож від будь-якого громадянина Землі. Але після відомого краху «Шатла», відправка туристів в космос припинилася на невизначений термін (рис.1.2).

Рис. 1.2 Космічний туризм

Джайлоо-туризм (від киргизької назви юрти) - це один із видів екзотичного екстремального відпочинку - життя в первісному племені з всією чарівністю

кочового побуту. Протягом останніх п'яти років в багатьох країнах з'явилися турагентства, що пропонують відправитися в подорож «до дикунів».

У нашій країні такий екстремальний відпочинок називається джайлоо-туризм (від киргизької назви юрти). Бажаючі можуть пожити декілька днів в ненецькому чумі серед кочівників. Або відправитися на тиждень до тубільців в амазонську сельву, де туристів навчать робити салат з личинок жуків, спиртні напої з фруктів і слини, полювати за допомогою духової зброї і отруєних стріл. Вартість поїздки залежить від кількості туристів в групі (від 300 до 1000 євро).

Цей захоплюючий вигляд туризму успішно розвивається на високогірних пасовищах Киргизстану. Пропонується сон прямо на підлозі юрти чабана, поруч з димним вогнищем, свіжа баранина і кумис, а також верхові прогулянки в горах і на пасовищах. Прекрасна можливість відпочити від великого міста.

Кайтсерфінг – катання на дошці за допомогою повітряного змія, який є своєрідним двигуном. Кайтсерфінгом можна займатися на рівнинній місцевості і у горах – головне, щоб був сильний вітер. Повітряний змій можна використовувати як влітку, так і взимку. У холодну пору можна кататися по водоймах, покритих льодом. Тим більше, що русла річок – як правило, найвітряніші місця.

Суть його полягає в тому, що людина, що стоїть на дошці, розганяється за допомогою повітряного змія, віршовка від якого знаходиться у нього в руках. Займатися кайтсерфінгом можна як в горах, так і на рівнинній місцевості, єдиною обов'язковою умовою є вітер. Можна навіть котитися по будь-яких полях, як бажано плоским або горбистим. Але особливим шиком вважається прокотитися на дошці по водоймищах, покритих крижаною кіркою, і запорошених снігом. До того ж русла рік або озер, як правило, є самими вітряними місцями. Дивна всесезонна універсальність дозволяє використати повітряних зміїв зимою і літом. А деякі професіонали здійснюють стрибки до 100 метрів в довжину і 30 у висоту.

Одним з видів екзотичного туризму для сучасного жителя є агротуризм. Це вигляд туризму, при якому відпочинок поєднується з частиною сільськогосподарських робіт. Досить часто туристи живуть на фермах, допомагають господарям, тим самим, оплачуючи своє мешкання і живлення. Плата не стягується ні з якої сторони.

Агротуризм добре розвинений у Франції, Італії і Іспанії. Говорять же, що кращий відпочинок - це зміна діяльності, деякі люди дотримуються цього правила і пристращаються до агротуризму.

Асиміляційний туризм. Асиміляція в іншу культуру вимагає часу. Якщо у вас є місяць-два вільного часу, то такий відпочинок за межею можна собі дозволити. Суть його в наступному. Турист їде в яке-небудь екзотичне, недороге містечко, знімає бунгало і намагається влитися в навколишнє життя: танцює з сусідами при місяці, ганяє мавп з свого саду, вчить папуг лаятися по-українськи. Коли навколишні до вас звикнуть, то вважайте, що відпустка вдалася.

Відвідування екзотичних місць, вулканів, островів, водоспадів тощо. Звичайно це нестандартний тур в екзотичні й екологічно чисті природні резервації, пов'язаний з незвичайними подорожами, нетрадиційними транспортними засобами. В окремих випадках такий тур зв'язаний з ризиком і серйозними фізичними навантаженнями, що вимагає сміливості і умінь, наприклад, сплав по бурхливій річці Колорадо на надувних човнах, подорож на Кольському півострові взимку на собачих упряжках, сходження на Кіліманджаро або Ельбрус. Наприклад сафарі на природу, охота, риболовля, фотополювання, поїздки на мотосанях взимку або джипах по важкодоступній місцевості.

На заході для любителів пропонується “mystery tour” загадковий пригодницький екзотично-екстримальний тур, учасники якого не ознайомлені заздалегідь з його програмою - і все придумане організаторами є для туристів несподіваним і, як вважають організатори приємним сюрпризом.

Тур на місця, землетрусів, повені, виверження вулканів, техногенних катастроф, на затонулі судна. Наприклад, огляд Чорнобильської АЕС з вертольота. І екстремальних ситуацій, наприклад, споглядання страти, публічних езекуцій та ін. Страхівка на цей тур може коштувати значно дорожче.

Влітку 1998 року науково-дослідне судно «Академік Келдиш», оснащене глибоководними підводними апаратами, доставило групу ентузіастів в Атлантику і організувало спуски на дно на місце загибелі легендарного «Титаніка». Відомі тури з оглядом затонулого пасажирського лайнера «Андреа Доре» тощо. Затонувий корабель розбурхує уяву туриста і викликає невідомий інтерес. Якщо поблизу від туристського центру затонулого корабля немає, його затоплять на потребу туристам. Кубинці для цих цілей закупили старий радянський есмінець і затопили поблизу берега для організації підводних експедицій. Популярністю користується тур на огляд затонулого броненосця «Гангут» у Фінській затоці поблизу Выборга.

Екзотичні тури з метою шукання скарбів. Розрізняються професійні експедиції в пошуках скарбів і аматорські – пригодницькі пошуки скарбів, розважального характеру, з надання можливості помити золотий пісок у відходах золоторудного виробництва, пошуку дорогоцінних каменів. На островах Індійського океану пропонують туристам лопату і карту з приблизним розташуванням закопаної казкової скриньки - такий вид занять входить до переліку острівних розваг туристів.

Зустрічаються і такі екзотичні тури, як подорож по джунглях.

При походах в джунглі, у туриста з'являється можливість буквально вписатися в природу, але при цьому виявитися відрізнаним від цивілізованого світу. І навіть якщо така туристична група має сучасні засоби супутникового зв'язку, для приходу допомоги може знадобитися кілька годин або днів. Тому будь-яка надзвичайна подія може привести до серйозних наслідків.

1.3 Джайлоо-туризм: подорож у далеке минуле

У сучасному суспільстві з його стрімким ритмом життя чимало людей, охочих відпочити від міського шуму і суєти. Забути на час про автомобільні пробки, постійному міському шумі і отруєному індустріальними викидами повітрі. Хтось виїжджає для цього на природу, хтось їде на море. Але є люди, яким потрібно хоч на час повністю виключити для себе всю цю гучну цивілізацію.

Джайлоо-туризм - це відпочинок в умовах примітивного чи первісного побуту. Пожити життям первісного племені останнім часом стає популярною ідеєю. Європейці й раніше проживали в примітивних племенах Африки, Південної Америки та Мікронезії. Як правило, це були дослідники і мандрівники, що збирають матеріал для своїх наукових робіт. Тепер же, все більша кількість туристів, які шукають гострих відчуттів, їдуть до первісних племен, щоб відпочити від міської суєти.

Рис.1.3 Джайлоо-туризм

Своє ім'я джайлоо-туризм отримав від назви киргизьких пасовищ. Саме в Киргизстані зародився цей новий вид туризму, з часом поширився по всьому світу (рис.1.3)

Треба відзначити, що підійде такий вид відпочинку не всім. Сюди не візьмеш дітей, відпочити, в найпоширенішому розумінні цього слова, не вийде. Джайлоо-туризм - це, насамперед, екстремальна розвага. Звичайно, поруч з туристом завжди перебуває досвідчений провідник, але і він не завжди може запобігти тим небезпекам, які підстерігають в дикій природі.

Киргизстан, який є батьківщиною джайлоо-туризму, в той же час пропонує найбезпечніший варіант цього виду відпочинку. Туристи, які бажають пожити життям киргизьких чабанів отримують можливість провести цілий тиждень на високогірному пасовищі. Природно, ні про які блага цивілізації мови не йде. Харчуватися турист буде тим же, що їдять місцеві жителі: смаженою бараниною, кумисом і коржиками. Навіть спати доведеться на підлозі юрти. Однак, чудова гірська природа, нічне небо, усипане мірадами зірок, і терпкий аромат квітів високогір'я зводять до мінімуму всі негативні враження. Крім цього, для джайлоо-туристів передбачені кінні прогулянки по навколишніх горах і знайомство з культурою місцевих жителів. Свою нішу джайлоо-туризм знайшов і в Африці. Тут ще збереглися племена, що живуть, практично, в кам'яному столітті. Особливу екстремальність додає те, що не всі вони дружелюбно налаштовані до прибульців. Однак, якщо ви сподобаєтеся місцевим жителям, вони приймуть вас з розпростертими обіймами.

Туристу, який повернувся на тисячі років назад, доведеться навчитися збирати і обробляти підніжний корм, полювати і виготовляти примітивні знаряддя праці. Культурна програма екзотична, але не дуже різноманітна - спів і танці під звуки барабанів.

На південноамериканському континенті, в незайманих лісах Амазонки, також збереглися племена, що живуть первісно-общинному ладі. Часом, вони

навіть не знають заліза, так що проживання в такому племені дозволить на власному досвіді дізнатися, як жили наші далекі предки в кам'яному столітті.

Окремим напрямком джайлоо-туризму може бути і проживання в таборі, розбитому в глибинах дикої природи, далеко від будь-яких вогнищ цивілізації. Ті хто вибрали такий вид відпочинку потраплять у повну залежність від примх природи, яка може, як нагородити, так і жорстоко покарати за щонайменшу помилку. Подібні «виїзди на природу», де доведеться по-справжньому виживати в екстремальних умовах, можуть здійснюватися і в пустелі, в тундрі, в джунглях. На землі ще залишилися місця, куди цивілізація не простягла свої асфальтові щупальця, і де можна з головою зануритися в первісний побут.

Джайлоо-туризм ще тільки розвивається в окремий напрям, проте вже сьогодні в різних країнах світу є безліч бажаючих на час втекти в минуле. Важливо тільки пам'ятати, що для міських жителів виживання в дикій природі не повинно бути пов'язане з великим ризиком. Найголовніше у джайлоо-туризмі є те, чи зможе мандрівник розрахувати свої фізичні і душевні сили так, і не ризикувати даремно, а подібне «подорож у минуле» принесло лише задоволення.

2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ

2.1 Географія екзотичного туризму в світі

Століттями в європейському суспільстві генерувався інтерес до східної екзотики. Відвідати незвичайні країни для європейця – це знайти повагу та інтерес до власної персони в суспільстві.

До екзотичних і пригодницьких туристських районів слід віднести:

- Цивілізовані і достатньо розвинені країни Північної Африки - Марокко, Туніс, Єгипет;
- Центральні- і Південноафриканські держави - Кенія, Танзанія, Уганда, ПАР та ін.;
- Країни Східної Азії (Китай, Японія);
- Карибський басейн (Домініканська республіка, Ямайка, Барбадос, Сент-Люсія і ін.); - Австралія та Океанія;
- Південна Америка (Бразилія, Венесуела, Парагвай, галапогосських острова);
- Окремі групи островів або окремі острови в океані (Сейшели, Таїті, Балі, Бора-Бора, Гаваї і ін.);
- Деякі країни Південної і Південно-Східної Азії (Індія, Непал, Таїланд).

Як ми бачимо, екзотичних місць на Землі дуже багато, але туристська інфраструктура розвинена далеко не скрізь.

У Новому Світі східна екзотика залишилася поняттям, яке застосовується саме до Африки й Азії, хоча в американців є не менш дивовижна Південна Америка, але там немає багато тисячолітньої культури чи вона практично не збереглася.

Відпочинок на екзотичних курортах світу, що користуються широким попитом серед туристів, належать: Індія, Шрі-Ланка, Мальдівські та Сейшельські острови, Індонезія, Малайзія, Таїланд, В'єтнам, острів Маврикій, Бразилія, а також інші країни Центральної, Південної Америки та Карибського басейну [4].

Екзотичні країни асоціюються із пальмами, мавпами, верблюдами і слонами, теплим кліматом, ласкавим блакитним морем, великою кількістю фруктів та квітів. Екзотика не може бути постійною для мандрівника, так як тривале проживання або перебування в ній вже створює звичку і екзотика втрачає свою загадковість.

Відпочинок на екзотичних курортах світу, що користуються широким попитом серед туристів, належать: Індія, Шрі-Ланка, Мальдівські та Сейшельські острови, Індонезія, Малайзія, Таїланд, В'єтнам, острів Маврикій, Бразилія, а також інші країни Центральної, Південної Америки та Карибського басейну [4].

Африканський континент та тропічні острови (Мадагаскар, Сейшели, Маврикій, Занзібар) – екзотичні курортні місця, що приваблюють своєю природою, звичаями увагу мандрівників зі всієї Землі (рис.2.1).

Рис.2.1 Племена Африканського континенту

До безсумнівної екзотики в сенсі туризму відносяться за своєю природою і мальовничому світу центральноафриканські держави, вони привабливі для туристів, а саме сафарі, Кіліманджаро і національні парки і це тільки основні екзотичні місця. Але розвиток туризму тут дуже сильно гальмує із-за відсутності розвиненої туристської інфраструктури, а в умовах центрально-африканського клімату потреба в ній особливо гостра, тому зараз, центральноафриканські країни найменш відвідувані туристами на цьому континенті.

Рис.2.2 Екзотичний відпочинок Момбаса, Кенія

Кенія - це Сафарі, відпочинок на узбережжі Індійського океану. Національні парки: Масаї Мара, Накуру, Амбоселі, Тсаво, Абердарес, Ламу і інші. Лоджі від туристичного до люкса класу, переносні кемпінги. Сафарі на джипах, повітряній кулі. Готелі на узбережжі всіх категорій, включаючи з системою живлення All inclusive (рис.2.2).

Унікальний варіант розміщення: колоніальні будинки на березі океану з усією обслугою. Ресторани з дегустацією м'яса диких тварин. Щотижневі регулярні групові заїзди. Перельоти як в Найробі, так і до Момбаси. Круїзи по

островах Індійського океану з Момбаси. Безперечно, Південна Африка, різноманітна за кліматичними зонами та ландшафтом, флорою і фауною і туристськими об'єктами - Сан-Сіті, Йоганнесбург, Преторія, алмазні копальні, парк Крюгера, водоспад Вікторія тощо.

Цивілізація Південної Африки увібрала в себе і з'єднала стародавні екзотичні звичаї африканців, витончена спадщина індо-арабського світу і новітні технології європейців. Золоті піски тропічних пляжів, вічні сніги Драконових гір, екзотичні заповідники, казкове царство лісів Капської провінції приваблюють сюди туристів.

ПАР - один з найбільших туристичних центрів Африканського континенту. Йоганнесбург - "Місто Золота". Населення - 6 мільйонів чоловік, і це найбільше місто на південь від пустелі Сахара і є центром національної економіки ЮАР. У мальовничому районі Сендтон (розташованого на північ від Йоганнесбургу) знаходяться всі кращі готелі, а також ресторани, магазини та ін. Серед найбільш цікавих екскурсій з Йоганнесбурга: Голд Риф Сіті (розважальний комплекс, побудований навколо старого золотодобувного міста. Тут можна спуститися в шахту, подивитися, як відливають золоті злитки, покататися на атракціонах, поспостерігати за традиційними танцями, культурою.

Мис Доброї Надії - унікальне місце на півдні країни, де зустрічаються теплі води Індійського океану і холодні води - Атлантичного. Зазвичай екскурсія починається з відвідин ботанічних садів Кірстенбош, після чого туристи обідають у ресторані морепродуктів, відвідують Фалс Бей, піднімаються на фунікулері на мис Доброї надії. Також передбачений заїзд на страусину ферму. Сан Сіті - розташований в 200 км від Йоганнесбурга.

Сан Сіті - це казкове місто в центрі стародавнього вулкана. По дорозі туристи дізнаються легенду "Загубленого міста". Незвичайний по красі палац і чудові палацові парки були побудовані тут для короля стародавньої цивілізації,

проте все було зруйновано під час виверження вулкана. Сторіччя по тому сучасні зодчі в точності відтворили картину тих днів.

Долина Вейз - один з найбільших у світі водних атракціонів, тут є величезний водоспад, басейн з хвилями до 1,8 метра, пляж з кварцовим піском тощо.

Туристи можуть здійснити прогулянку по Мосту Часу, де кожен годину імітується землетрус, турист зможе відвідати Сад Орхідей, де можна побачити 2 озера і 20 водоспадів. Відпочити можна в Долині Хвиль. Національний Парк Крюгера - це один з найбільш відомих і старих парків у світі. Південна його частина лежить на території провінції Мпумаланга, в той час як північна - в Північній Провінції. Парк Крюгера входить до десятки кращих національних парків світу. Сьогодні Парк Крюгера - перший серед 18-ти парків Південної Африки, він лідирує в сфері екотуризму: щодня сюди приїждять десятки і навіть сотні людей, які бажають ближче познайомитися з унікальною природою цього континенту і побачити тварин, у тому числі й знамениту Велику П'ятірку: лева, леопарда, слона, носорога і буйвола. Територія парку простягається на 2 мільйони гектарів, перевершуючи за площею весь Ізраїль, тут мешкають 507 видів птахів, 114 видів рептилій тощо.

Кімберлі - це місто - столиця Північної Провінції та "Алмазна столиця" всього світу. Кімберлі почав розвиватися навколо big hole - розрізу, який спочатку представляв із себе невеликий пагорб, відомий як Колсберг, де знайшли перші алмази в 1971 р. З оглядового майданчика добре видно розріз глибиною 365 метрів, що покриває площу в 15,5 гектара. У 1871-1914 р.р. вручну з нього було вилучено 25 млн. тонн ґрунту та добуто 14,5 млн. карат алмазів. Сьогодні Кімберлі - сучасне місто з широкими вулицями, прекрасними парками і садами, комфортабельними готелями. Але його екстраординарна історія, драматичний дух пригод, здається, присутній тут і до цього дня.

Намібія - одна з елітних та екзотичних країн регіону Південної Африки,

з фантастично багатими надрами і не менш багатою культурою і тваринним світом. Величезна сонячна територія з найрізноманітнішим ландшафтом: гори, пустелі, савана, океанічні панорами. А також: принади сучасного столичного життя Віндхука, стародавні наскельні малюнки Твайфель-фонтейна, колонія морських котиків, польоти над таємничим Берегом Скелетів, чудові світанки і заходи в пустелі, коли піщані дюни (найвищі у світі) фарбуються в різні відтінки: від бежевого до оранжевого, рожевого і багряного, національні парки з незліченною різноманітністю флори і фауни. Тут росте одне з найстаріших рослин у світі – welwitschia; зберігся (один з небагатьох) у світі слід динозавра, якому більше 150 мільйонів років і знаходиться другий за величиною в світі (після Великого каньйону в США). Подорож по Намібії прикрасить поїздка на поїзді - люкс "Експрес Пустелі" з зупинками на ранчо, де є можливість власноруч погодувати левів, і двогодинна зупинка серед ночі в пустелі Наміб. Буде і знайомство з ринками ремісників і виробників (різні вироби з дерева, а також страусина шкіра, найкращий у світі каракуль), і знайомство з "містом алмазів" Свакопмунд.

Танзанія славиться кращими сафари у Східній Африці. Як правило, турфірми продаючи путівки до Танзанії ділять її на два шляхи: Північний Шлях: національні парки Нгоронгоро, Серенгеті, Маньяра, Тарангіре і Південний Шлях: Селуш і Руаха. Лоджі на всі рівні розміщення. Сафари на джипах і повітряній кулі. Озера фламінго, велика африканська п'ятірка. Сходження на Кіліманджаро: всі п'ять доріг. Сліпучо білі піщані пляжі, мангрові зарості, музейні черепашки у прибою, аромати пряних спецій, усамітнення і спокій незайманої природи. Екологічний туризм класу люкс. Все це острови Танзанії - Занзібар, Пемба, Мнемба і Мафія.

Замбію спіткала цікава доля: перебуваючи в центрі всіх туристичних маршрутів, до цих пір мало хто її відвідував, що відбилося на незайманості величезних територій національних парків Кафу, долини Луангва і Нижньої

Замбезі. До речі, парки Замбії - це ідеальне місце для походів або піших сафарі, причому сам термін «піше сафарі» зародився саме тут. Колишня столиця країни, місто, назване на честь знаменитого мандрівника Девіда Лівінгстона, як і його монумент, знаходиться на березі великої африканської ріки Замбезі, там, де вона з гуркотом обрушується на величезне ущелення. Саме на замбійській стороні водоспаду Вікторія туристам доступні круїзи, вертолітні прогулянки, «польоти ангелів» на мотодельтаплані на висоті більше 500 метрів вздовж водоспаду, річки і національного парку «Моші-у-Тунья» (Mosi-o-Tounya), де є що подивитися. Стрімко розвивається останнім часом інфраструктура Лівінгстона пропонує першокласне розміщення в готелях і приватних лоджах, переважно розташованих на річці. А в листопаді-грудні, коли рівень води у водоспаді мінімальний, самим відважним пропонуються прогулянки по краю водоспаду, з якого Замбезі скидає тонни води в секунду. Країну населяє дивовижний і дуже гостинний народ, що дає додаткову чарівність подорожам по Замбії.

Цікаві і доступні країни Далекого Сходу (Китай та Японія, загадковий Тибет, особливий регіон складають країни Південно-Східної Азії та Індія, які зазнали свого часу інтенсивної колонізації і сприйняли частково європейський вплив на спосіб життя є в цьому унікальними і дуже пристосованими дестинації для туризму .

Південно-східна Азія включає в себе територію півострова Індокитай і численних островів малайського архіпелагу і є кордоном між басейнами Тихого і Індійського океанів. Через країни Південно-Східної Азії проходять важливі торговельні шляхи. До складу Південно-Східної Азії входять такі держави: Бруней, Східний Тимор, В'єтнам. Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни.

У цілому туризм в регіоні розвивається досить швидкими темпами. Так, якщо в 1980 р. тут було відзначено 8300 тисяч прибуттів, то в 1991 р. їх число досягло 20 млн. дол. Цьому сприяли різноманітні чинники географічного,

соціального, економічного, культурного і політичного характеру:

- вигідне географічне положення Південно-Східної Азії на шляхах з Тихого в Індійський океани і з Євразії в Австралію;

- величезна протяжність берегової лінії регіону;

- більшість великих міст та екскурсійних об'єктів регіону розташовано на узбережжі, що є важливою умовою для круїзного туризму;

- краса і унікальність місцевих ландшафтів;

- ендемічного флори і фауни регіону;

- хороша екологічна обстановка;

- безліч унікальних пам'яток історії, культури та архітектури, які зосереджені в регіоні;

- строкатість етнічного складу Південно-Східної Азії, що дозволяє познайомитися з різними культурами, традиціями та звичаями;

- стрімкий економічний розвиток ряду країн Південно-Східної Азії: Малайзії, Сінгапуру, Таїланду, Індонезії. Експорт товарів і послуг взаємно доповнюють один одного;

- наявність розвиненої туристської інфраструктури і велика увага до туризму з боку влади в ряді держав Південно-Східної Азії. Слід зазначити, що, незважаючи на сприятливе географічне положення, наявність різноманітних природних пам'яток і багату культурно-історичну спадщину індустрія туризму в ряді країн регіону практично не розвинена. Тут можна виділити: В'єтнам, Камбоджу, Лаос. Розвиток міжнародного туризму в цих країнах головним чином стримується економічною і політичною нестабільністю.

Шрі-Ланка (о.Цейлон) входить в категорію екзотичних країн на ряду з Таїландом та іншими країнами цього регіону. Буддійські монастирі з трьохтисячолітньою історією, фантастичні гігантські статуї мовчазної Будди, множинні храми, багатовікова культура і мистецтво, унікальні природні

об'єкти, печери, екзотичні рослини та ботанічні сади з колекціями тисяч сортів орхідей, сортів пряних рослин (сад спецій і прянощів в Мальті), слонячі розплідники, сафарі на слонах і слонячі шоу і музичні фестивалі національного мистецтва - все це викликає величезний інтерес у туристів.

Рис. 2.3 Сейшельські острови

Сейшельські острови так само традиційно і незмінно відносяться до категорії південної екзотики. Це один з найбагатших світових заповідників, де незаймана природа поєднується з білосніжними пляжами і найчистішими лагунами, відгородженими від відкритого океану рифами, що оберігає туристів від акул. Завдяки багатому підводному світу і чистоті води Сейшельські та Мальдійські острови вважаються одним з кращих місць для підводного плавання, риболовлі, прогулянок на яхтах (рис.2.3)та (рис.2.4).

Рис.2.4 Екзотичний відпочинок на Мальдівах

Екзотичними регіонами особливо вважають Нову Зеландію та Австралію і Океанію. Не без підстав та успіху відносять до екзотичних країн Кариби (Домініку, Ямайку, Барбадос, Сент-Люсія та інші). Пакет атракцій для туриста цілком гідний і екзотичний, хоча і не східний. Це і біло-рожеві пляжі найдрібнішого коралового піску і незаймані тропічні ліси. Варті уваги Барбадоський музей (тут зберігаються рідкісні матеріали про Вест-Індії), ботанічний сад «Андромеди», «Світ Орхідей», Королівський парк, в якому росте баобаб солідного віку (10 століть), англійська церква St.John`s, печери Харісон, Квітковий ліс, сигнальні станції в лісі «Grenade Hall» і на гарматному пагорбі, пам'ятники колоніальної архітектури, барбадоської синагоги, і знаменитий ром, який привозять на Барбадос ось вже 300 років. Спортивні розваги так само цілком відповідають сучасним смакам і моді: серфінг (острів ідеально пристосований як для новачків так і для професіоналів), віндсерфінг, вітрильний спорт, водні лижі, спортивна рибна ловля, підводне плавання, є прекрасні можливості для верхової їзди, ігри в лаун - теніс, гольф,

сквош, крикет. Острів Сент-Люсія славиться екзотичними рослинами, тропічними лісами і садами, піщаними пляжами на західному узбережжі, природними лікувальними мінеральними джерелами і унікальним підводним світом, сірчаними джерелами і тропічним садом з діамантовим водоспадом, черепахами та папугами. Подивитися можна столицю острова, де збереглися дерев'яні споруди, собор 19 в. І кам'яна церква Св. Трійці, а так само острів Піжон, тут знаходиться стародавній британський форт, який вважається історичним пам'ятником.

Для європейців, жадібних до тепла і південної екзотики, в розряд екзотичних країн, входять країни Південної Америки.

Наприклад Бразилія, де родзинкою для туристів пропонується легендарне місто Ріо-де-Жанейро, де важкодоступні і величні водоспади Ігуасу, найбільші за водоскиду в світі, тури по Амазонці (у гості до піраней), самий барвистий у світі лютневий карнавал в Ріо-де-Жанейро, Ангра-Душ-Рейш, і Сан-Пауло.

Далекими, загадковими і недоступними для деяких бажаючих подорожувати вважаються Перу, Чилі і краєчок Антарктиди.

Подорож в Австралію можна порівняти з вояжем в загублений світ. Австралія рясніє екзотикою, але разом з тим пропонує туристам справді королівський сервіс. Розвинена туристична інфраструктура сприяє приємному відпочинку і безтурботному проведенню часу. Для туристів відпочинок в Австралії відкриває нові і незвідані кутки Землі. Тут мальовнича девственна природа сусідствує з кам'яними джунглями, пустелі перемежаються густими тропічними лісами, родючими долинами рік, несучими цілющу прохолоду водоспадами. А як багатоманітний світ флори і фауни материка. Ну, де ще в природному середовищі мешкання можна помилуватися на кенгуру, утконосів, собак динго і велетенських австралійських крокодилів?

Не дивно, що тури в Австралію багаті різноманітними екскурсійними програмами. У рамках однієї поїздки можливе знайомство з побутом тубільців,

катання на гірських лижах, відвідування чудових островів Океанії. Побувавши в Австралії, не упустіть шансу сфотографувати будівлю Сіднейської опери, а потім піднятися на майданчик Сіднейської вежі, де можна огледіти весь мегаполіс з висоти пташиного польоту.

Але відвідуванням великих міст, таких як Мельбурн, Сідней, Канберра, Брісбен екскурсійні тури в Австралію не закінчуються. Наприклад, захоплююча поїздка в один з самих відомих заповідників регіону - Блакитні Гори, де досі збереглися реліктові дощові ліси і живуть унікальні тварини, що більше ніде не зустрічаються.

Приїхати в Австралію і не побачити Айрес Доля - просто неможливо. Цей самий великий в світі моноліт славнозвісний тим, що постійно змінює свій колір. Але не тільки екстраординарний зовнішній вигляд притягає сюди тисячі туристів. Вважається, що Айріс Доля є серцем континенту і однією з визнаних енергетичних точок Землі. У різний час доби скеля забарвлюється у все нові і нові відтінки. На заході камінь яскраво-червоний, а вранці під променями сонця стає сірим, рожевим і навіть яскраво-оранжевим.

Проте, відпочинок в Австралії пропонує не тільки поїздки по країні, але ще і релаксацію на приголомшуючих пляжних курортах. Сюди стікаються любителі водних видів спорту, а також аматори пляжного відпочинку. Наприклад, варто відвідати Кейрнс. Звідти пропонується здійснити круїз до коралових садів Великого Рифа. Тут буде цікаво і завзятим дайверам, і початківцям ниральщикам. Продовжити пляжний відпочинок можна на Золотому березі, який славиться фешенебельними готелями, розкішними барами і вишуканими ресторанами.

Відправляючись на так віддалений континент, чому б не з'єднати відпочинок в Австралії з відвідуванням Нової Зеландії? Ці країни знаходяться відносно близько один до одного, тому туристичне бюро нерідко пропонує суміщені тури.

Туризм на Північний і Південні полюси. Відносно недавно почали здійснюватися круїзи в Арктику і Антарктику. І все більше бажаючих хочуть побувати в екстремальних кліматичних умовах і подивитися на екзотичних тварин, таких як пінгвін. До того ж Північний і Південний полюси найбільш екологічно чисті місця на Землі.

2.2 Екзотичні види екстремального туризму

На сучасному етапі розвитку туристичної галузі та конкуренції, яку ми можемо спостерігати на ринку, туристичним фірмам недоцільно обмежуватися лише класичними турами на кшталт пляжного відпочинку до Туреччини чи Єгипту. Адже попит клієнтів туристичної фірми не є сталим і може змінюватися залежно від різних обставин. Тому фірмам потрібно враховувати нові запити споживачів та обов'язково враховувати їх побажання і відстежувати сучасні тенденції розвитку напрямів туристичної справи. Одним із таких видів туризму є екстремальний екзотичний туризм, котрий набирає популярності у всьому світі та приваблює все нових і нових туристів. Слід зазначити, що сьогодні немає чіткого тлумачення поняття «екстремальний екзотичний туризм».

Таким чином, аналіз дефініцій дає змогу дійти висновку, що «екстремальний екзотичний туризм» – це вид пригодницького туризму, що характеризується відвідуванням природних або штучно створених людиною об'єктів, пов'язаний із певним ступенем ризику для туриста, під час якого відбувається мобілізація фізичних та психологічних резервів людини, в результаті якого вона отримує позитивний адреналін, емоції і незабутні враження.

Екстремальні види відпочинку останнім часом завойовують усе більше сердець серед простих туристів, оскільки він має на меті задоволення потреб

мандрівників у отриманні гострих відчуттів, вражень, досягнення результатів тощо.

Отже, наведена вище класифікація демонструє, що екстремальний туризм розвивається з кожним роком все більше і більше серед різних верств населення з різним рівнем доходу. Виникають нові напрями екстремального туризму – чорний туризм, джайлоо-туризм, космічний туризм, атомний туризм, кайтсерфінг, що привертає увагу нових мандрівників, особливо молодого покоління, які прагнуть активного та ризикового відпочинку. В останні роки з'явилися тури, що вражають своєю незвичайністю.

Космічний туризм – це надання права одній особі або групі осіб здійснити космічну подорож. Суть цього виду туризму полягає в тому, що туристи здійснюють політ на навколоземну орбіту або в космос. Сьогодні лише декілька компаній надають послуги з космічного туризму, а саме Blue Origin, XCOR Aerospace, Virgin Galactic. Слід зазначити, що головним мотивом під час вибору космічного туризму є соціально-психологічні фактори – бажання пізнати незвідане, покращити власний імідж серед оточення, розважитись і отримати нові відчуття тощо [7]. Космічний туризм - найдорожчий і, мабуть, самий екзотичний вид екстремального туризму - подорож на орбіту Землі. Поки космічних туристів можна перерахувати по пальцях - це американський мільйонер Деніс Тіто і громадянин ПАР Марк Шаттлворт. Першому тижневе перебування на Міжнародній космічній станції обійшлося 12 млн. дол., другому - 14млн. дол. Пізніше до старта на МКС готувався соліст групи N'Sync Ленс Басс, але через нестатку у фінансуванні його старт не відбувся. Втім, в "Росавіакосмосі" стверджують, що в майбутньому зможуть знизити вартість турів і з задоволенням приймуть заявки на космічну подорож від будь-якого громадянина Землі.

Але після відомого краху «Шатла», відправка туристів у космос припинилася на невизначений термін.

Приватні космічні польоти триватимуть близько 90 хвилин. За цей час апарат повинен досягти висоти в 100 кілометрів і космічні туристи приблизно на 3 хвилини повинні опинитися в зоні невагомості. Вартість польоту, складе приблизно 150-200 тисяч євро.

Варто відзначити, що на сьогодні концепції приватних космічних польотів, які правильніше було б назвати суборбітальними, досі розвивалися в основному в США і в основному на приватні кошти. Займаються створенням приватного суборбітального апарату і засновник платіжної системи PayPal, і власник компанії Virgin Річард Бренсон і ряд інших бізнесменів. Поки ж усі охочі опинитися в космосі, причому не на три хвилини, а на два тижні можуть це зробити за допомогою домовленості з Роскосмосом і його представником з космічного туризму, компанією Space Adventure. Правда для цього претендентові на політ необхідно пройти обстеження, стати в чергу на політ (2-3 роки) і заплатити близько 25 млн. доларів за " квиток" у космос. За планом EADS, за 8 років роботи програм (до 2020 року) в космосі повинні побувати близько 15 000 туристів.

Компанія Space Adventures, яка спеціалізується на суборбітальних польотах. Кілька тисяч людей вже підтвердили свою повну готовність заплатити до 200 тисяч доларів за таку подорож. А сама компанія збирається будувати туристичний космопорт в ОАЕ, в еміраті Расаль - Хайма (Ras Al - Khaimah), що в годині їзди від Дубаї. Уряд ОАЕ вже зробило початковий внесок у проект.

Кайтсерфінг. Суть його полягає в тому, що людина, що стоїть на дошці, розганяється за допомогою повітряного змія, мотузка від якого знаходиться у нього в руках. Займатися кайтсерфінгом можна як у горах, так і на рівнинній місцевості, єдиною обов'язковою умовою є вітер. Можна навіть кататися по будь-яких полях, як завгодно плоских або горбистих. Але особливим шиком вважається прокотитися на дошці по водоймах, покритих крижаною кіркою, і запованих снігом. До того ж русла річок чи озер, як правило, є самими

вітряними місцями. Дивовижна всесезонна універсальність дозволяє використовувати повітряних зміїв взимку і влітку. А деякі професіонали здійснюють стрибки до 100 метрів в довжину і 30 у висоту. Кайт дозволяє розвивати швидкість, що перевершує швидкість вітру більш ніж у два рази. Реально досяжна швидкість пересування - 60-70 км / год, а найвища швидкість була зафіксована 22 вересня 1990 р. в м. Оушен-Сіті, США - Піт Джаконно, керуючи фігурно-пілотажем кайтом, розвивав швидкість понад 193 км / год. Кайтінг більше популярний у Європі, а саме у Франції, ніж в Росії. На наших теренах були навіть випадки, коли нещасного кайтрайдера, виповзає з води, приймали за інопланетянина. Катався якимось екстрімер на кайтсерфері поблизу Сійська. Як завжди це буває, захопився процесом і не помітив, як пішов від місця старту на пристойну відстань. Вибрався з води на найближчу автодорогу, а вигляд у нього був відповідний: гідрокостюм і в руках дошка і ще щось з яскравим розфарбуванням. Кілька годин довелося райдеру ловити попутку, щоб дістатися до потрібного місця. Потім з'ясувалося, що його віднесло в глушину більш ніж на 100 км від місця старту. Любителя пригод можуть підстерігати і інші неприємності під час катання. Може луснути камера, якщо змії надувний. Може настати повний штиль, і ви опинитеся у відкритому морі. Джайлоо-туризм - це один з видів екзотичного екстремального відпочинку - життя в первісному племені з усіма принадастями кочового побуту. Цей захоплюючий вид туризму успішно розвивається на високогірних пасовищах Киргизстану.

Пропонується сон прямо на підлозі юрти чабана, поруч з димним вогнищем, свіжа баранина і кумис, а також верхові прогулянки в горах і на пасовищах. Прекрасна можливість відпочити від великого міста. Туризм на Північний і Південні полюси. Відносно недавно почали здійснюватися круїзи в Арктику й Антарктику. І все більше охочих хочуть побувати в екстремальних кліматичних умовах і подивитися на екзотичних тварин, таких як

пінгвін. До того ж Північний і Південний полюси найбільш екологічно чисті місця на Землі.

Спафарія - затребуваний заможною публікою гібрид сафари і спа. В одній поїзді гірські прогулянки, спілкування з племенами, спостереження за тваринами поєднуються з оздоровчими процедурами.

Одним із нетрадиційних видів туризму є чорний туризм. Чорний туризм – це вид пізнавального туризму, що пов'язаний з відвідуванням місць та об'єктів, котрі пов'язані зі смертю. Цей вид туризму складається з таких складників, як:

- туризм по цвинтарю – це різновид чорного туризму, котрий характеризується відвідуванням могил відомих людей;
- туризм катастроф – це різновид чорного туризму, що характеризується подорожжю до штормів, хімічних катастроф, транспортних катастроф і покинутих міст;
- містичний туризм – це різновид чорного туризму, де люди мають можливість доторкнутися до потойбічного світу;
- туризм «смерті» – це різновид чорного туризму, що передбачає відвідуванням місць, котрі пов'язані зі смертю, таких як концентраційні табори, місця серійних маніяків, території чи об'єкти, які пов'язані зі знищенням людей внаслідок релігійних дій.

Атомний туризм – це відносно новий різновид туризму, що передбачає відвідування місць, котрі пов'язані з випробування атомних бомб, музеїв з ядерною зброєю тощо. Найбільш популярними напрямками цього виду туризму є Хіросіма та Нагасакі (Японія), Чорнобиль (Україна) та місця ядерних випробувань.

Кайтінг – це надзвичайно екстремальний та захопливий вид відпочинку, що передбачає рух по хвилях під дією сили тяги, який розвивається з допомогою утримуваного спортсменом повітряного змія – кайта. Кайт-тури з кожним роком

все більше завойовують популярність серед активних туристів молодого покоління.

Так, деякі туристичні агентства пропонують спеціальні кайт-тури для шукачів активного відпочинку. Одноосібно від усіх видів екстремального туризму стоять тури, що самі собою є самодостатніми і не підпадають під жодну наведену вище класифікацію. Ці види відпочинку до снаги лише відчайдушним екстремалам. До них ми можемо віднести тури до жерла діючих вулканів, тури «назустріч торнадо», дайвінг в Антарктиці, тури на виживання.

Подорож до гирла діючих вулканів увійшли в моду лише нещодавно. Цей вид туризму є екстремальним сам по собі, але деякі туроператори пішли далі і поєднали мандрівку до вулкана зі стрибком до нього з банджи. Це дійство пропонують туристам лише у Чилі, воно коштує чималих грошей, а саме 13 тис. доларів [9].

Серед найбільш популярних напрямів можна виокремити Індонезію, Чилі, Філіппіни, США, Нову Зеландію, Ісландію тощо.

Туристичний напрям «назустріч торнадо» є досить молодим. Він зародився близько 15 років тому. Цей вид туризму призначений лише для найвідчайдушніших туристів, оскільки він потребує неабиякої сміливості та підготовки. Найбільшого розвитку він досяг у Сполучених Штатах Америки.

Дайвінг є одним із найпопулярніших різновидів екстремального екзотичного туризму. Всі звикли занурюватися у морські глибини на райських пляжах, але шукачам гострих відчуттів цього вже недостатньо і вони прагнуть чогось нового. Тому креативні туроператори вирішили створити дайв-круїзи до Антарктиди для екстремальних туристів. Під час занурення дайвер може поспостерігати за морськими левами, пінгвінами, тюленими тощо. Однак лише одного бажання та грошей буде не досить. Турист повинен отримати сертифікат міжнародного зразка з не менш ніж 20 зануреннями у різноманітних температурних умовах [9].

Тури на виживання – це один із найбільших небезпечних видів екстремального туризму. Сутність його полягає в тому, що турист на добровільних засадах відправляється в джунглі, тропіки або в інші незвичні природні умови з метою виживання. З кожним роком тури на виживання не втрачають свою популярність, а навпаки – чисельність туристів-екстремалів збільшується. Найвищого розвитку тури на виживання досягли в Індонезії, Таїланді, Еквадорі, Намібії тощо. Зокрема, існують країни, які самі по собі несуть небезпеку для туристів.

Вони привертають увагу вже більш досвідчених мандрівників, оскільки туристи прагнуть нових гострих відчуттів. Слід зазначити, що спеціалісти International SOS розробили інтерактивну мапу світу, на якій відзначили найбільш небезпечні і безпечні країни світу для подорожей у 2017 році (табл. 2.1). Під час формування мапи експерти враховували різноманітні фактори. Наприклад, несприятлива політична ситуація, тероризм, високий рівень злочинності, надійність транспортної системи, ефективність реагування служб безпеки на скоєння злочинів тощо [10].

Найбільш небезпечні країни світу (розроблено авторами на основі [7])

Країна	Причина небезпеки для туриста
Венесуела	Сьогодні ця країна знаходиться у стані кризи. Відбуваються зіткнення між населенням країни та поліцейськими із застосуванням зброї. Тому зараз туристичну подорож до Венесуели може вибрати лише відчайдушний екстремал.
Лівія	У країні озброєний конфлікт, внаслідок якого в'їзд туристів небажаний.
Афганістан	Часто відбуваються теракти, в яких беруть участь теророристи-смертники. Також у країні спостерігається викрадення туристів з метою отримання викупу.
Гаїті	Близько 80% населення Гаїті живе за межею бідності, тому на острові багато банд і озброєних угруповань, для яких викрадення туристів являється мало не кращим способом заробітку
Північна Корея	Входить у число країн, небезпечних для туристів внаслідок того, що тут неспокійна обстановка, проблеми зі в'їздом і переміщенням усередині країни.
Ірак	Часто виникають терористичні атаки. Викрадення людей з метою викупу. Також у цій країні існує релігійна нетерпимість, котра може призвести до серйозного конфлікту.
Гондурас	У країні існує високий показник насильства і злочинності щодо туриста.
Сомалі	У країні вже близько 20 років йде громадянська війна, і вона представляє велику небезпеку для туристів. У прибережних водах промишляють пірати, які захоплюють судна.
Чад	Одна з найкорумпованіших країн світу. У цій країні постійно виникають збройні конфлікти між різноманітними угрупованнями.
Судан	Країна, де не припиняється громадянська війна. Існує можливість викрадення туриста з метою викупу, тому ця країна не бажана для туристичної подорожі.
Зімбабві	Основне населення живе за межею бідності. Веде племінний спосіб життя

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

Військовий туризм. Найпростіший і найдешевший вид туризму, доступний починаючому «військовому туристу» - це бойові стрільби. Замовивши цей тур туриста вивезуть на один з полігонів, що належать військовим частинам, видадуть зброю і запропонують стріляти по мішенях. Військові полігони пропонують так само катання на танках. Останнім часом все популярнішим стає корпоративний відпочинок - справжні «танкові битви», організовані компаніями для своїх високопоставлених співробітників. У цьому випадку в турі беруть участь не менше 40 людей. Буває, що частина компанії катається на легендарних Т- 34, а їх колеги орендують німецькі танки часів війни, такі як «Тигр» або «Пантера». Як правило, туристам не дозволяється керувати машиною, навіть якщо в минулому вони мали відповідні навички. Бронетехніка (а також її ремонт) занадто дорога, щоб довіряти її непрофесіоналам.

В якості додаткової послуги пропонується і зовсім відчайдушний екстрим: учасники туру лежать в спеціальному окопчику, а над ними на величезній швидкості проїжджає танк.

Ще один екстремальний варіант туризму для любителів підкорення надземного простору - польоти на навчальних і бойових літаках.

Повітряні кулі. Цей вид подорожей, почав зароджуватися як масовий вид з кінця 60-х років минулого століття. Були створені нові матеріали, конструкції апаратів для генерації повітря. Кулі стали барвистими і різнокольоровими. Створено фірми, що організують польоти на повітряній кулі в Європі, Америці, Австралії і на Африканському континенті. У світі проводяться десятки фестивалів за участю тисяч куль. Організуються подібні свята в місті Нью-Мехіко (піднімається одночасно до 90 куль), в Намібії, при відвідуванні водоспаду Вікторія.

Дайвінг- занурення під воду з аквалангом, як вид відпочинку відомий в світі більше 30 років. Широко в моду він увійшов тільки 3-4 роки тому завдяки розвитку дайвінг-центрів у нас в країні. Сьогодні кількість захоплюються

зануреннями з аквалангом зростає в геометричній прогресії - адже підводний світ стає стилем життя зі своєрідним допінгом. Це стимулює постійний попит на дайвінг-послуги та робить цей бізнес одним з найбільш високодохідних на турринку.

2.3 Переваги та недоліки відпочинку в екзотичних країнах

До основних переваг відвідування екзотичних екваторіальних, субекваторіальних і тропічних курортів належать: можливість відпочинку в зимову пору року, такі місця є дуже чистими, причому це стосується не тільки курортних поселень, а й самого моря або океану.

Більшість екзотичних курортів світу ідеально підходять для дайвінгу. Оскільки практично всі моря та океани, розташовані в екваторіальному та тропічному поясах, можуть похвалитися неймовірно барвистим підводним світом, а по-друге, чистота прибережних вод дозволяє дайверам без перешкод насолоджуватись морською флорою та фауною.

Насправді про плюси можна говорити дуже багато, але є й недоліки такого відпочинку. Перш за все, екзотичні курорти, про які чув майже кожен, переважно знаходяться у слаборозвинених країнах, у яких рівень життя є не дуже високим.

У зв'язку із цим, на відпочинок до екзотичної країни потрібно уважніше перевіряти їжу та воду, яку збираєтеся вживати. На жаль, фешенебельні готелі і прибережні бунгало не повністю відображають реальної ситуації, що панує в таких країнах: тут нерідко антисанітарія, а вживання місцевої води може привести, як мінімум, до харчового отруєння. І це ще далеко не найгірший випадок [5].

У чому ж полягають переваги відпочинку в екзотичних країнах? По-перше, як вже було сказано, турист зможе насолодитися неймовірною красою місцевих краєвидів, будь-то блакитне море або дикі джунглі, познайомитися із звичаями і

традиційним укладом життя аборигенів, відчуті повною мірою місцевий колорит. Одним словом - отримати море вражень, про які буде згадувати все життя.

По-друге, якщо мова йде про зимовий відпочинок в теплих країнах, то - це кращий спосіб позбутися від сезонної депресії, яку в наші дні страждає все більше і більше людей. Ознаки осінньої депресії знайомі багатьом з нас - це швидка втомлюваність, байдужість до всього, сонливість, повний занепад сил. У цьому випадку, захоплююча подорож - найкращі ліки! Повна зміна обстановки і вириї подій закрутять навіть найвибагливого туриста з головою і не дадуть навіть згадати про хандри. Крім того, тим, хто проживає в північних регіонах і відчуває нестачу сонячного світла, дуже корисно регулярно виїжджати в жаркі країни для того, щоб отримати необхідну дозу ультрафіолету.

По-третє, зміна клімату піде на користь тим, хто має проблеми з легенями або щитовидною залозою. Літнім людям і тим, у кого є захворювання дихальної системи, буде корисним свіже морське повітря, збагачене частинками мінеральних солей, які благотворно впливають на весь організм і допоможуть зарядитися здоров'ям на довгі роки. Але пам'ятайте, що якщо Вам протипоказана сильна спека, характерна для літнього періоду, то відправлятися в екзотичні країни потрібно восени або взимку. Ну і, звичайно, не можна не сказати про те, що різноманітні круїзи та екскурсії, які туристам запропонують відвідати в екзотичних країнах, миттєво розженуть поганий настрій, дозволять забути про повсякденні проблеми. На свіжому повітрі, під теплими променями сонця турист легко впорається з будь-яким стресом і знайде душевну рівновагу на весь рік.

Але вибираючи місце для майбутнього відпочинку, важливо знайти серед великої кількості пропонованих турфірмами екзотичних країн саме свій напрямок. Тільки тоді відпочинок принесе задоволення і стане дійсно запам'ятованим.

У відпочинку в екзотичних країнах є багато плюсів. Особливою привабливістю для наших співвітчизників є система «все включено», поширена в деяких країнах. У цьому випадку туристу не доведеться турбуватися про їжу та напої. Але, на жаль, часто доводиться стикатися з особливою повільністю офіціантів або мізерним меню, що особливо відноситься до недорогих двох-або тризіркових готелей, де рівень сервісу залишає бажати кращого.

Ще одним недоліком відпочинку в екзотичних країнах є крайня ступінь «приставучість» місцевих жителів до туристів. У деяких країнах, особливо Східних, на кожному кроці можна зустріти жебраків, а нав'язливість торговців, охочих продати свій товар, важко описати.

Перед тим як планувати поїздку в далекі країни, не зайвим буде згадати про деякі важливі моменти, нехтування якими може звести нанівець всю користь від подорожі. Насамперед, потрібно врахувати, що організм пристосований до певних кліматичних умов, і тому, занадто різка зміна клімату може істотно погіршити здоров'я. Що ж дивуватися, що потрапивши на екзотичний курорт, ми замість того щоб з головою зануритися у вир свят і розваг, тихо скиглимо від болю на готельному ліжку. І це - замість того, щоб загоряти на сонечку на золотому пляжі або пірнати з аквалангом в пошуках скарбів.

Особливо болісно організм реагує на контрастну зміну клімату в зимовий період, саме тоді коли так хочеться полетіти подалі від снігових заметів. У зв'язку з цим треба врахувати, що організму потрібно досить великий адаптаційний період, щоб перебудуватися з зими на літо. Особливо це стосується людей, які страждають серцево-судинними захворюваннями, астмою або порушеннями в діяльності нервової системи.

Жителям північних регіонів на сонячному узбережжі загрожує серйозна небезпека від передозування ультрафіолетових променів. Це може викликати не тільки сонячний опік, а й сприяти виникненню захворювань шкіри, різних алергій і навіть онкологічних захворювань. Тому вирушаючи на пляж, обов'язково

візьміть з собою сонцезахисні креми та мазі, привчайте організм до сонця поступово. Відкрите сонце тропічних пляжів може представляти небезпеку і для гіпертоніків і гіпотоніків.

Турист повинен враховувати, що надзвичайно активне сонце екзотичних курортів висушує ніжну шкіру, а вітер сприяє її обезводненню. Існує й інша крайність - надмірна пітливість, яка може привести до засмічення шкірних пір, появі вугрів і прищів.

Говорячи про небезпеки, які можуть підстерігати любителів екзотичного відпочинку в тропічних широтах, особливу увагу слід приділити їжі. Тому що різкий перехід від звичної нам їжі, багатой вуглеводами, до рясного екзотичного меню потребує від організму додаткових зусиль для зміни типу обміну речовин. Не кажучи вже про те, що «чужа» вода, незнайомі продукти та їх екзотичні поєднання, велика кількість спецій і прянощів дуже часто призводять до розладу травної системи. У зв'язку з цим, бувалі туристи рекомендують, перебуваючи в екзотичних країнах, ні в якому разі не пити «сиру» воду з-під крана або з відкритих бюветів і водойм. Не варто купувати на вулиці будь-які місцеві напої або соки, якщо вони продаються в негерметично закритих пляшках або банках. Самим розумним буде придбати воду в пляшці заздалегідь (в готелі або магазині) і носити її з собою на пляж, екскурсію або просто на прогулянку по місту.

Що стосується харчування: потрапивши на відпочинок в екзотичні країни, не кидайтеся пробувати маринованих коників або смажену сарану, як втім, і інші суто національні ласощі. Для того щоб не зіпсувати собі відпочинок і не піддавати небезпеці своє здоров'я, в незнайомій країні потрібно вибирати добре відомі страви. Дотримання цих простих правил допоможе туристові уникнути безлічі проблем з травленням.

Не слід забувати і про зворотний бік акліматизації, при поверненні з екзотичних країн. Виходити на роботу треба не відразу, а через кілька днів, щоб

організм встиг звикнути до зміни часу і клімату. Інакше відпочиваючому загрожує той самий занепад сил і депресія.

Поступовість відноситься і до зміни режиму харчування. У перші дні після «екзотичної» дієти слід вживати нейтральну нежирну їжу, таку як каші, йогурти, варене м'ясо, супи та багато овочів.

Ну і головне - перед тим, як планувати відпочинок в екзотичних країнах, особливо в зимовий період, потрібно проконсультуватися з лікарем. Якщо здоров'я - у повному порядку, то можна сміливо їхати, а подорож в екзотичні країни запам'ятається лише приємними спогадами і захоплюючими пригодами.

3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1 Сучасний стан та перспективи розвитку екзотичного туризму в Україні

Аналізуючи рекреаційні ресурси України, слід сказати, що екзотичний туризм має значний потенціал. Тому насамперед доцільно дослідити види екзотичного екстремального туризму, які активно розвиваються, і в Україні їм приділяється незначна увага.

Привабливими регіонами в цьому плані є Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області та АР Крим. У Закарпатській області досить багато місць, де щорічно проводять організований екстремальний відпочинок та екстремальні змагання. До таких місць належать м. Мукачеве, місцевість санаторію «Карпати» та санаторію «Синяк», м. Ужгород, місцевість Невицького замку, також околиці річки Боржави, гори Стой та гори Говерли [10]. В інших регіонах України також існують можливості щодо розвитку екстремального екзотичного туризму.

Для його розвитку можна використовувати акваторію Дністровського водосховища (для підводних подорожей та полювання), схили Буковинських Карпат і Хотинської височини (для польотів на дельтапланах, кінних подорожей тощо).

Чорнобильську АЕС названо найбільш "екзотичним" місцем для туризму на Землі. Таке визначення колись небезпечна зона отримала від журналу Forbes, що оприлюднив список суперекстравагантних туристичних місць, де можна і відпочити, і побачити те, чого більше немає ніде у світі. Через 23 роки після ядерної катастрофи на ЧАЕС кілька фірм пропонують сюди тури. Відвідувачі їдуть, щоб побачити підірваний реактор, "мертве місто" Прип'ять і рудий ліс, де сосни набули кольору апельсина через радіацію". Власне, це вся характеристика 30 кілометрів зони, куди українці возять іноземців за 70-170 доларів.

Туроператор, який возить туристів до зони відчуження, прокоментував, що через кризу і ситуацією в Україні кількість клієнтів зменшилася. А раніше вони по кілька разів на місяць возили до ЧАЕС здебільшого росіян і поляків. Іноземців найбільше вражають тут покинуті села.

3.2 Напрямки розвитку екзотичного екстремального туризму в Україні

В Україні існує велика кількість як природних, так і штучних місць для розвитку екстремального туризму. Наприклад, у Рожнятівському районі на базі туристичного комплексу «Вільні Вітри» працює другий за розміром в Україні альпін-парк.

Альпін-парк – це революційно новий, модний вид активного туризму, який являє собою набір взаємозалежних атракціонів, які розміщені нависоті 1, 3, 5, 7 метрів над землею і складаються з суцільних перешкод, подолання яких вимагає винахідливості та умінь переміщатися на висоті, підкорювати підйоми і спуски, як це роблять альпіністи та скелелазы.

Учасниками такого виду розваг можуть бути як дорослі, так і діти, причому з різним рівнем фізичної підготовки – від елементарної до спортивної. Брак та наявність досвіду, рівень спортивних умінь та навиків, а також вікова категорія учасників дають змогу визначити потрібний рівень складності перешкод і висоти атракціонів альпін-парку. Альпін-парк дає змогу не тільки чудово провести час, а й проявити свої спортивні навички, гнучкість тіла, логічність мислення. Цей вид спортивних занять об'єднує учасників, проявляє командний дух, дає можливість позмагатися і продемонструвати свої лідерські якості.

Саме Кривбас є найунікальнішим регіоном з позиції набору і територіальної структури антропогенних ландшафтів. Тут поєднані майже всі відомі різновиди створених людиною ландшафтів в Україні: промислові, дорожні, водогосподарські, селитебні, лісогосподарські та ін. Для

екстремального туризму найціннішими об'єктами на території Кривбасу є гірничопромислові ландшафти – відвали, кар'єри, шахтні провали, розкриті шахтні порожнини, підземні порожнини працюючих та законсервованих шахт, гідровідвали-шламосховища гірничо-збагачувальних комбінатів. Всі ці ландшафти характеризуються кам'янистим або суглинково-піщаним субстратом, значною крутизною схилів (20–45° і більше), заростями високої трави, густим та розрідженим лісом, нагромадженнями кам'яних брил, щебенюватими дорогами, наявністю скель у кар'єрах, дрібною горбистою поверхнею відвалів, обривистими колодязями шахтних провалів глибиною до 50 м, вертикальними і каскадними підземними ходами шахт до глибини 100 м і більше, присутністю горизонтальних штолень і штреків. Проте небезпечні місця є у кожній країні, і безпечність подорожі буде залежати як від організаторів, так і від самих туристів, які повинні не тільки проходити інструктажі, але й їх дотримуватися. Основним завданням при цьому є створення безпечних умов і запобігання знищенню природних ресурсів, які будуть використовуватися.

Сафарі у заповіднику "Асканія-Нова". Тут можна зустріти багато екзотичних та рідкісних тварин, тож цікаво буде і дорослим, і дітям (рис.3.1).

Рис.3.1 Сафарі у заповіднику "Асканія-Нова"

У заповіднику можна побачити зебр, південно-американських верблюдів, індійських і африканських антилоп, оленів, лам, шотландських поні, коней Пржевальського, а ще - американських бізонів, кафрських буйволів та інших тварин. Попри те, що ці тварини із різних кліматичних поясів, їм вдалося адаптуватися до умов українського степу.

Відпочинок на воді, у небі і навіть під землею. Селфі з екзотичними тваринами посеред унікального степу в Україні.

Туроператори пропонують влаштувати активну та екстремальну відпустку на Дністрі: зі спуском річкою, катанням на сапі, водоспадами та спуском у другу за пртяжністю печеру у світі.

Дністровський каньйон - це 250 кілометрів неймовірної краси краєвидів. Тут не доведеться нудьгувати, адже відпочинок тут можна влаштувати і на воді, і у небі, і навіть під землею.

Селфі із островом. За красивим селфі варто їхати до загадкового острова, який називають Інь Янь. Він утворився під час повені 1969 року, дістатися сюди вкрай непросто. Через відсутність нормальних доріг сюди краще їхати потягом. Спочатку треба дістатися Тернополя, а тоді маршруткою їхати три години до села Литячі.

Сплав рікою та катання на сапі. Для любителів екстриму є ліпший варіант добирання до острова - сплав рікою. Сплави Дністром пропонують різні: і вверх, і вниз за течією (рис.3.2).

Рис. 3.2 Сплав рікою та катання на сапі

На мальовничому маршруті є навіть зупинки: тут покажуть печеру відлюдника і водоспад з поетичною назвою "Дівочі сльози". Також охочим пропонують покататися на сапі. Ставати на нього можна без підготовки, головне - не відволікатися та тримати баланс.

Політ над каньйоном і спуск в одну з найдовших печер світу.

Є можливість побачити каньйон не лише з землі, а й з висоти пташиного польоту.

Ще один формат відпочинку - під землею. За 80 кілометрів від табору є печера із назвою Оптимістична. Двісті сімдесят кілометрів під землею - це друга за протяжністю печера в світі. У печері в одній з галерей можна залишити і свій слід.

Найгарніші куточки країни, де можна відпочити від тривалого карантину та напруженої роботи. Одним з таких місць є Бакотська затока на Хмельниччині, яку прозвали "українською Атлантидою". Тут є і вода, і скелі, і майже дика природа (рис.3.3).

Рис. 3.3 Бакотська затока на Хмельниччині

Окрім вже усім відомої Кам'янець-Подільської фортеці, у Хмельницькій області є ще одне чарівне місце. Бакота - це село, яке існувало до 1981 року: усе через будівництво Новодністровської ГЕС 1981 року, яка затопила місцевість.

Тоді село пішло на дно, й тепер тут Бакотська затока. Місцеві жителі прозвали цю місцевість "українською Атлантидою".

Зараз перед туристами відкривається надзвичайний краєвид: вода розливається просто посеред скель та вкритих зеленню пагорбів. Увечері ж можна спостерігати чарівний захід сонця просто зі свого намету.

Бакотська затока - ідеальна для відпочинку у наметах, адже навколо - лише природа. Усе, що нагадує про цивілізацію - це парковка для автомобілів.

Якщо такий формат відпочинку для вас новий, варто заpastися спальним мішком, достатньою кількістю води, засобом проти комах, аптечкою та зручним і відповідним до погоди одягом.

Любителям наметового відпочинку, рафтингу та просто стрибків у воду варто завітати на Радонове озеро, що у Миколаївській області. Радонове озеро: екстрим та швейцарські пейзажі на місці колишнього кар'єра (рис.3.4).

Рис 3.4 Радонове озеро на Миколаївщині

Радонове озеро - водойма біля села Мігея, розташована за 157 кілометрів від Миколаєва. Це озеро виникло не природним шляхом. Раніше на його місці

працював кар'єр, де добували граніт. Однак згодом роботи тут були зупинені, а природа тим часом вирішила внести свої корективи. Так, порожній простір наповнився підземними джерелами. Тепер замість кар'єра тут водойма із кришталево чистою водою, що сягає 40 метрів у глибину. За рельєф і клімат туристи прозвали ці краї "українською Швейцарією".

Нудьгувати на Радоновому озері не доведеться. Так, окрім спокійного відпочинку на озері, тут можна влаштувати стрибки у воду та покататися на каяках та байдарках. Їх можна взяти на прокат у Мигії.

Чисту блакитну воду оточує каміння, з якого відпочивальники стрибають просто у озеро. Також сюди приїжджають екстремали, щоб повправлятися у скелелазінні та катанні на байдарках, сапах та каяках.

Страусина ферма на Закарпатті. На величезній території страусиної ферми туристи можуть не тільки самі поласувати екзотичними стравами. А для безстрашних на фермі пропонують екстремальну розвагу – катання на страусах.

Зустрічаються і такі екзотичні тури, як поїздка в Чорнобиль. Бажаючих поїхати в Чорнобиль, зі зрозумілих причин не багато. Адже і після 16 років екологічна обстановка в цьому районі далека від оптимальної. Звичайно, відправляють туди аматорів гострих відчуттів у спеціальних костюмах у супроводі фахівців з дозиметрами. Однак доступ у заборонну 30-кілометрову зону закритий для вагітних і неповнолітніх, так як безпосередньо у електростанції випромінювання багаторазово перевищує допустимі межі. За \$ 105 можна побачити захоплюючу картину: вимерле місто, скрізь висока трава і дика природа. Без втручання людини зона перетворилася на неповторний природний парк. Тут з'явилися нові види рослин, відродилися популяції вимерлих тварин. Орлан-білохвіст, рисі, сірі вовки, дикі коні захопили місцевість.

3.3 Розробка екзотичного туру “Екзотика по українськи”

Пандемія коронавірусу зруйнувала всі плани на відпустку за кордоном через закриті авіашляхи, зупинку транспорту та військовий стан. Однак це хороша нагода влаштувати свою екзотичну відпустку в Україні і познайомитися із новими місцями.

Дізнатися де в Україні сховалася Шрі-Ланка, яке місце на мапі країни не поступається швейцарським краєвидам, яке озеро країни солоніше за Мертве Море та де можна побачити екзотичних тварин, не виїжджаючи за кордон.

Тур “Екзотика по українськи” орієнтований на широкий круг споживачів, незалежно від віку і для тих, хто тільки починає подорожувати і ще не визначився зі своїми уподобаннями щодо відпочинку та має обмежену фінансову можливість. Це зумовлює і назву програми туру як “Екзотика по українськи”.

Основними туристичними центрами для відвідування під час екзотичного відпочинку в Україні обрано Дністровський каньйон.

Пропонуємо влаштувати активну та екстремальну відпустку на Дністрі: зі спуском річкою, катанням на сапі, водоспадами та спуском у другу за пртяжністю печеру у світі.

Основні об’єкти та програма екзотичного туру по Україні

Щоб розпочати свою екстремальну відпустку, потрібно дістатися потягом або машиною до Івано-Франківська. Так, із Одеси сюди прямує потяг за напрямом “Одеса-Київ - Івано-Франківськ”. Вартість квитків у потязі-інтерсіті "Одеса-Київ - Івано-Франківськ" - 955 грн. До самого села Лука курсують прямі маршрутки; вартість проїзду - 100 грн.

Дністровський каньйон - це 250 кілометрів неймовірної краси краєвидів. Тут не доведеться нудьгувати, адже відпочинок тут можна влаштувати і на воді, і у небі, і навіть під землею.

Селфі із островом. За красивим селфі варто їхати до загадкового острова, який називають Інь Янь. Він утворився під час повені 1969 року, дістатися сюди вкрай непросто. Через відсутність нормальних доріг сюди краще їхати потягом. Спочатку треба дістатися Тернополя, а тоді маршруткою їхати три години до села Литячі.

Сплав рікою та катання на сапі. Для любителів екстриму є ліпший варіант добирання до острова - сплав рікою, однак спочатку потрібно поселитися у кемпінгу у селі Лука. Розбити тут намет, який коштує 90 гривень за добу.

Для тих, хто хоче більше комфорту, є бунгало з власною верандою (760 грн). Особливість кемпінгу - санвузол спільний, незалежно від того живете ви у наметі чи у будинку. Кухня теж спільна, користування нею безкоштовне. Для тих, хто не хоче готувати під час відпустки, працює їдальня. Комплексний обід у середньому коштує 100 грн.

Сплави Дністром пропонуємо різні: і ввєрх, і вниз за течією. Річка спокійна, тож покататися можна навіть із дитиною. Із собою варто мати головний убір від сонця, сонцезахисний крем, телефон у водонепроникному чохлі і пляшка води. Одноденний сплав у супроводі гіда коштує 690 гривень з людини.

На мальовничому маршруті є навіть зупинки: тут ми покажемо печеру відлюдника і водоспад з поетичною назвою "Дівочі сльози". Також охочим пропонують покататися на сапі. Ставати на нього можна без підготовки, головне - відволікатися та тримати баланс.

Політ над каньйоном і спуск в одну з найдовших печер світу. За 20 кілометрів від табору в селі Одаїв є можливість побачити каньйон не лише з землі, а й з висоти пташиного польоту. Тут можна політати: за 15 хвилин такої розваги доведеться заплатити 800 гривень.

Ще одие формат відпочинку - під землею. За 80 кілометрів від табору є печера із назвою Оптимістична. Двісті сімдесят кілометрів під землею - це

друга за протяжністю печера в світі. Однак на екскурсію можна ходити навіть із маленькими дітьми.

Незабутня мандрівка найцікавішою та найдовшою печерою Євразії - екстремальна екзотична екскурсія, що неодмінно зап'ямятається на все життя.

Печера Оптимістична — найдовша в світі гіпсова печера, розташована в Борщівському районі Тернопільської області. Довжина ходів складає більше 250 км, при чому з кожним роком збільшується силами науково-дослідницьких експедицій. Занесена до Книги рекордів Гінеса, як найдовша печера Європи (понад 200 км), найдовша серед гіпсових печер світу і друга печера у світі за загальною довжиною печерних ходів, поступаючись лише печерній системі

Флінт-Мамотова в США. Знаходиться на околиці села Королівка. Відома з 1966 року. Унікальна своїми кристалами та озерами. Цікаві чергування високих просторих залів та вузьких ходів, які пересікаються.

Крім українських спелеологів участь у її дослідженнях беруть представники багатьох країн світу: Болгарії, Польщі, Угорщини, Словаччини, Німеччини, Франції, Англії, Росії та Білорусі.

Тільки нещодавно дозволили відвідувати печеру не професійним спелеологам, а звичайним спелео туристам. Саме тому ми не забарилися і поспішили бути першими в організації спелеотурів у печеру Оптимістичну.

Тільки ми організуємо спелеотур під ключ: комфортний трансфер, досвідчений інструктор спелеолог та гарячий обід у печері. Величезна розгалуженість ходів не повинна лякати, адже кожною групу буде супроводжувати два спелео інструктора.

Варіанти мандрівок:

- Оглядова екскурсія (2-3 год.) - 100 грн.

Набір груп відбувається по мірі наповнення, по 10 чоловік.

Додатково оплачується:

Комбінезон - 30 грн.

Каска + ліхтар - 30 грн.

Трансфер - 200 грн.

Харчування (плов + борщ з пампушками) - 60 грн. Є можливість поїсти в печері. Страхування - 20 грн. Ціни вказані з розрахунку на 1 особу.

Чотири години із гідом коштуватимуть 1500 гривень за групу до 10 людей; 150 гривень потрібно доплатити за спорядження. У печері в одній з галерей можна залишити і свій слід.

Такі риденні пригоди коштують близько 3000 гривень на людину.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження в бакалаврській роботі дає змогу дійти наступних висновків, що екзотику треба неодмінно побачити на власні очі і не в кіно. Відчути всіма рецепторами тіла та душі. Тільки тоді вийде толк, не будуть даремно витрачені гроші та час. Далекі екзотичні країни манили, манять, і матимуть до себе невтомних мандрівників та заможних туристів. І неважливо, який саме з видів екзотичного туризму Ви оберете – сафарі чи тур в Арктику, альпінізм чи банджі-джампінг, секс-туризм чи ексклюзивний тур на місце загибелі Титаніка – головне, що можна з упевненістю сказати, що він принесе вам непередавані емоції та найяскравіші враження.

Екзотичний туризм є у реальних умовах затребуваним туристським продуктом у високоплатіжного сегмента туристського ринку. Цей продукт має хороші перспективи розвитку та умови для просування.

У житті важливим є кожен прожитий день. Якщо Ви хочете, щоб кожен день був неповторним, ваше хобі – екзотичний туризм, хай навіть Ви про це не знаєте. Варто спробувати одного разу, і вже важко відмовитись від цього адреналіну в крові та від спраги постійно нових емоцій. Проблема в тому, що не кожен може собі це дозволити. Однак сподіватимемося, ми знайдемо шляхи вирішення цієї проблеми!

Екзотичний відпочинок тим і привабливий, що він у чомусь небезпечний, в чомусь нестандартний, а найголовніше, що він ще не чіпатимуть туристичними розробками. Ось, таким чином, людина отримує необмежену свободу пересувань і дій. Звичайно, мінімальні умови і зручності. Але багатьом саме це і потрібно.

Екзотику потрібно відчути самому та поринути у казковий світ. Слухати розповіді, читати у книжках, журналах, дивитися передачі на екрані телевізора – це одне, тоді як зовсім інше, коли сам усе бачиш.

Екзотика завжди приваблювала людей. Манила, вабить і буде притягувати туристів. Практично кожна людина на планеті хоче об'їздити увесь світ і побувати в усіх країнах.

На мою думку, саме екзотичний вид туризму перебуває у найбільшій перспективі розвитку. Він продовжує розвиватися, вражати туристів своєю, приносить (як і зараз) великі гроші й цим сприяти покращенню стану економіки різних країн. А скільки дивних місць чекає туристів. Без вражень напевно залишаться.

Так що, сьогодні для любителів ексклюзивного відпочинку, при наявності грошей, не складе особливих труднощів отримати незабутні враження.

ПЕРЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм» // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.: Юрінкомінтер, 2002
2. Державна програма розвитку туризму в Україні 2002-2010 // Правове регулювання туристичної діяльності в Україн. - К.: Юрінкомінтер, 2002
3. Притков В. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку / В. Притков, А. Жердьов // Географія та туризм. – 2012. – № 1. – С. 44–52.
4. Абрамов В. Перспективи розвитку екстремального туризму / В. Абрамов, К. Оплаканець // Вісник Харківської національної академії міського господарства. – 2012. – № 4. – С. 77–79.
5. Кляп М. Сучасні різновиди туризму: [навч. посібник] / М. Кляп. Ф. Шандор. – К.: Знання, 2011. – 334 с.
6. Казаков В. Екстремальний туризм на Криворіжжі / В. Казаков // Дніпропетровський альманах. – 2009. – № 3(1). – С. 44–12.
7. Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні / Д.В. Мангушев, В.В. Соколова, Н.Я. Тимків // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 5. – С. 32–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_5_8
8. Космічний туризм – екзотичні тури в космос [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.magey.com.ua/ljudina/348-kosmichnij-turizm-ekzotichni-turi-v-kosmos>
9. Лисова Ю.В. Джайло-туризм: відпочиваємо по-первісному [Електронний ресурс] // Аргументи і факти: Електронний мережевий журнал. – Режим доступу: <http://aiftravel/25530>

10. Божевільні подорожі: 5 найекстремальніших ідей для відпочинку [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.hellomagazine.com/stil-zhizni/puteshestviya/4914-bezumnoe-puteshestvie-5-samykh-ekstremalnykh-idey-dlya-otdykha.html>

11. Небезпечні країни для туристів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.travelriskmap.com/>

12. Свида І.В. Сучасні форми екстремального туризму в Україні / І.В. Саида // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Випуск 1(41). – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://tourlib.net/statti_ukr/svyda2.htm

13. Казаков В.Л. Потенціал Криворіжжя для цілей розвитку екстремального туризму / В.Л. Казаков // Географічні дослідження Кривбасу. – Випуск 4. – Кривий Ріг: Видавничий центр, 2009. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://krt.dp.ua/images/files/>

14. Фокін С. Туризмологічні аспекти спортивного туризму / С. Фокін // Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету. – 2010. – № 2. – С. 207–213.

15. Вакуленко В., Валентюк І., Грибан В., Коротис С., Коротич С., Кравченко Н. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід / Українська Академія держ. управління при Президентові України Центр досліджень адміністративної реформи / Ю. Лебединський (заг. ред.). – К.: К.І.С., 2003. – 176 с.

16. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання: Монографія. – К.: Віпол, 2000. – 376 с.

17. Виноградська А.М. Зростання авторитету України туристичної // Український промисловець, 2000. – №4. – с. 26–31.

18. Генсірук С.А., Нижник М.С. Географія лісових ресурсів України. – Львів: Світ, 1995. – 123 с.

19.Головашенко О.В. Туризм як соціальне явище і його розвиток в Україні // Нова парадигма: Альманах наукових праць. Випуск 17. – Запоріжжя: Видавництво ЗДУ, 2000. – С. 6–10.

20.Головашенко О.В. Соціальні функції і види туризму в перехідному суспільстві // Нова парадигма: Альманах наукових праць. Випуск 18. – Запоріжжя: Видавництво ЗДУ, 2000. – С. 23 – 27.

21.Котлер Ф., Мейкенз Дж., Маркетинг. Гостеприимство и туризм, Учебник для вузов /пер. с англ. Под ред. Р.Б. Ноздревой – М.: ЮНИТИ, 1998.787 с.

22.Мальська М., Худо В., Цибух В. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

23.Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Станом на 1 трав. 2002 р. / Київський ун-т туризму, економіки і права / В. Федорченко (ред.), Л. Малюга (упоряд.). – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.

24.Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – К.: ВД «К-М Академія»; 1999. – 568 с.

25.Тімець О. Краєзнавство і туризм. – К.: Знання, 1999. – 120 с.

26.Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні. – К.: «Вища школа», 2002 – 195с.